

Sygn. akt V CSKP 247/21

POSTANOWIENIE

Dnia 25 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

w sprawie z wniosku P. M.

przy uczestnictwie W. K.

o umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym bez zgody osoby chorej psychicznie
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 25 czerwca 2021 r.,

skargi kasacyjnej uczestniczki od postanowienia Sądu Okręgowego w O.

z dnia 18 maja 2020 r., sygn. akt II Ca (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z dnia 14 stycznia 2020 r. stwierdził potrzebę przyjęcia uczestniczki postępowania W. K. do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody oraz przyznał pełnomocnikowi z urzędu uczestniczki adw. I. M. od Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w K. koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w kwocie 442,80 zł, w tym należny podatek VAT. Ustalił, że W. K. zamieszkuje wraz z mężem oraz czworgiem ich wspólnych dzieci w N.. Małoletnie dzieci mają zapewnione odpowiednie warunki do wypoczynku, zabawy, nauki i twórczej działalności. Całe domostwo jest ogólnie zadbane i czyste. Wnioskodawca P. M. pracuje na Uniwersytecie (...) jako wykładowca na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowo-techniczna. Uczestniczka postępowania

ma wykształcenie wyższe i jest polonistką. Podejmuje pracę na umowę zlecenia bądź umowę o dzieło jako lingwistka. W toku postępowania dopuszczono dowód z opinii biegłego lekarza psychiatry H. K., która uznała, że uczestniczka nie jest upośledzona umysłowo, natomiast od 2013 r. wykazuje objawy choroby psychicznej - schizofrenii paranoidalnej. Biegła wskazała, że u kobiety występuje postępujące pogorszenie stanu psychicznego. Uznała, że jeżeli uczestniczka nie zostanie przyjęta do szpitala, to może dojść u niej do zupełnego rozpadu osobowości, dlatego wymaga umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym bez jej zgody, a nieprzyjęcie do szpitala spowoduje pogorszenie jej stanu zdrowia w myśl art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r. poz. 685; dalej: „u.o.z.p.”). Biegła przyjęła, że nawrót objawów psychotycznych był spowodowany odstawieniem zastrzyków. Sąd Rejonowy dopuścił dowód z kolejnej opinii biegłego lekarza psychiatry A. N., która również wskazała, że W. K. wymaga umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym bez jej zgody w trybie art. 29 ust. 1 pkt 1 u.o.z.p., gdyż nieprzyjęcie do szpitala psychiatrycznego spowoduje znaczne pogorszenie jej stanu zdrowia. W ocenie biegłej nasilone objawy psychotyczne stwarzają zagrożenie dla życia i zdrowia uczestniczki i jej otoczenia. Biegła podkreśliła, że do nawrotu objawów psychotycznych doszło po zaprzestaniu przez badaną leczenia neuroleptykami, tj. lekami znoszącymi objawy psychotyczne. Biegła na rozprawie podtrzymała w całości swoją opinię i podkreśliła, że osobiście badała uczestniczkę. Sąd Rejonowy wziął też pod uwagę postawę samej uczestniczki, która podjęła leczenie w (...) Centrum Zdrowia Psychicznego, a na rozprawie przyznała, że potrzebuje wsparcia psychiatry.

Sąd Rejonowy uznał, że wniosek P. M. jest w pełni zasadny, a przeprowadzone postępowanie dowodowe potwierdziło, iż nieprzyjęcie do szpitala W. K. spowoduje u niej znaczne pogorszenie stanu jej zdrowia psychicznego w rozumieniu art. 29 ust. 1 pkt 1 u.o.z.p. W ocenie Sądu można przypuszczać, że jedynie regularne przyjmowanie zalecanych leków przez uczestniczkę spowoduje zahamowanie postępu choroby psychicznej.

Uczestniczka wniosła apelację od postanowienia Sądu Rejonowego.

Sąd Okręgowy w O. postanowieniem z dnia 18 maja 2020 r. oddalił apelację i przyznał adwokat I. M. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w O. wynagrodzenie w kwocie 90 zł powiększonej o należny podatek VAT tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Ustalił dodatkowo - na podstawie opinii Opiniodawczego Zespołu Sądowych Specjalistów w O. z dnia 3 lutego 2020 r. wydanej w sprawie z powództwa P. M. przeciwko W. K. o rozwód - że W. K. pozostaje bezkrytyczna odnośnie stanu zdrowia i zmienionych chorobowo zachowań, postrzega i interpretuje rzeczywistość rodzinną wyłącznie przez pryzmat własnych negatywnych odczuć i emocji związanych z nieprawidłowym, jej zdaniem, funkcjonowaniem partnerskim i rodzicielskim z P. M.. Sytuacja zdrowotna W. K. generuje zagrożenie niestabilności warunków wychowawczych małoletnich dzieci. P. M. ma zdecydowanie lepsze kompetencje wychowawcze w kontekście powierzenia władzy rodzicielskiej, a wydolność opiekuńczo - wychowawcza uczestniczki jest obniżona. Możliwość realizowania przez uczestniczkę kontaktów z dziećmi i podtrzymywania z nimi więzi emocjonalnej powinna być uwarunkowana podjęciem przez nią leczenia adekwatnego do schorzenia. W. K. od 10 stycznia 2020 r. została przyjęta na oddział I Oddziału Psychiatrycznego w (...) Centrum Zdrowia Psychicznego Sp. z o.o. w W., gdzie kontynuuje dobrowolne leczenie.

Sąd Okręgowy podkreślił, że Sąd Rejonowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych, z których wyciągnął trafne wnioski, działając w granicach zastrzeżonej dla sądu swobodnej oceny dowodów. Oddalił wniosek zawarty w apelacji o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego lekarza psychiatry na okoliczność aktualnego stanu zdrowia uczestniczki postępowania jako zmierzający jedynie do przedłużenia postępowania. Powołał się tu na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 1997 r., II UKN 45/97, zgodnie z którym sąd nie jest obowiązany do uwzględnienia kolejnych wniosków dowodowych strony tak długo, aż udowodni ona korzystną dla siebie tezę i pomija je od momentu dostatecznego wyjaśnienia spornych okoliczności sprawy. Zaznaczył, że umieszczenie osoby w szpitalu psychiatrycznym bez jej zgody może nastąpić jedynie wówczas, gdy zostały spełnione ustawowe przesłanki (art. 29 ust. 1 u.o.z.p.). Stwierdził, że w realiach niniejszej sprawy zapadła co do uczestniczki stanowcza i pewna prognoza, że nieprzyjęcie uczestniczki do szpitala spowoduje znaczne pogorszenie stanu jej

zdrowia psychicznego. Uznał, że brak leczenia uczestniczki w warunkach stacjonarnych spowoduje nie tylko pogorszenie stanu jej zdrowia, ale przyczyni się do pogorszenia jej sytuacji osobistej, mianowicie spowoduje brak możliwości realizacji kontaktów z dziećmi, podtrzymywania z nimi istniejącej więzi emocjonalnej i pogorszenia sytuacji opiekuńczo-wychowawczej.

Uczestniczka wniosła skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 29 ust. 1 u.o.z.p., art. 12 u.o.z.p. oraz art. 41 ust. 1 oraz 31 ust. 3 Konstytucji, art. 9 ust. 1 międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167) i art. 5 ust. 1 konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), a także naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 278 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oraz w związku z art. 42 i art. 46 ust. 2 u.o.z.p.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jest regułą, że przy wyborze rodzaju i metod postępowania leczniczego bierze się pod uwagę nie tylko cele zdrowotne, ale także interesy oraz inne dobra osobiste osoby z zaburzeniami psychicznymi i dąży do osiągnięcia poprawy stanu zdrowia w sposób najmniej dla tej osoby uciążliwy (art. 12 u.o.z.p.). Jest również regułą, że przyjęcie osoby z zaburzeniami psychicznymi do szpitala psychiatrycznego następuje za jej pisemną zgodą na podstawie ważnego skierowania do szpitala, jeżeli lekarz wyznaczony do tej czynności, po osobistym zbadaniu tej osoby, stwierdzi wskazania do przyjęcia (art. 22 ust. 1 u.o.z.p.). Przepisy te wyraża zasadę dobrowolności. Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego dopuszcza jednakże wyjątki od tej zasady. Pierwszy wyjątek dotyczy sytuacji, gdy dotychczasowe zachowanie osoby chorej psychicznie wskazuje na to, że z powodu tej choroby zagraża bezpośrednio własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób (art. 23 ust. 1 u.o.z.p.). O takim przyjęciu postanawia lekarz wyznaczony do tej czynności (art. 23 ust. 2 u.o.z.p.). Przyjęcie wymaga zatwierdzenia przez ordynatora (lekarza kierującego oddziałem) oraz zawiadamia o tym właściwego sądu opiekuńczego (art. 23 ust. 4 u.o.z.p.). Dalsze wyjątki zostały określone w art. 29 ust. 1 u.o.z.p. i odnoszą się do osoby chorej psychicznie, której dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że nieprzyjęcie do szpitala spowoduje

znaczne pogorszenie stanu jej zdrowia psychicznego, bądź która jest niezdolna do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, a uzasadnione jest przewidywanie, że leczenie w szpitalu psychiatrycznym przyniesie poprawę jej stanu zdrowia. O potrzebie przyjęcia do szpitala psychiatrycznego orzeka właściwy sąd opiekuńczy na wniosek małżonka osoby chorej psychicznie, krewnych w linii prostej, rodzeństwa, jej przedstawiciela ustawowego lub osoby sprawującej nad nią faktyczną opiekę (art. 29 ust. 2 u.o.z.p.).

W niniejszej sprawie podstawę prawną przyjęcia do szpitala psychiatrycznego uczestniczki postępowania bez jej zgody stanowi art. 29 ust. 1 pkt 1 u.o.z.p. Sąd Najwyższy podkreślił w postanowieniu z dnia 22 kwietnia 2010 r., V CSK 384/09 (niepubl.), że przez zawarte w art. 29 ust. 1 pkt 1 u.o.z.p. pojęcie „znaczne pogorszenie stanu zdrowia psychicznego” - uwzględniając art. 2 ust. 1 pkt 2 u.o.z.p. - należy rozumieć doprowadzenie się przez osobę chorą psychicznie, na skutek niepodejmowania leczenia, do stanu uniemożliwiającego jej funkcjonowanie w rodzinie, w miejscu zamieszkania lub pracy. W postanowieniu z dnia 5 listopada 2015 r., V CSK 456/15 (niepubl.) Sąd Najwyższy przyjął, że pojęcie to nie obejmuje takiego stanu, kiedy osoba chora psychicznie wprawdzie zachowuje się w sposób odbiegający od przyjętych wymogów społecznych, ale ma zachowaną zdolność funkcjonowania w otaczającej go rzeczywistości społecznej. Przewidywanie „znacznego pogorszenia stanu zdrowia” zawiera element prognozujący, oparty na ocenie jak może wpłynąć brak leczenia szpitalnego na stan zdrowia osoby chorej psychicznie, przy czym ocena ta musi uwzględniać ocenę dotychczasowego zachowania chorego i jego zmiany w aspekcie czasowym oraz wpływ tego zachowania na stan zdrowia w okresie przed wydaniem orzeczenia. Ustalenie związku przyczynowego odmowy leczenia ze znacznym pogorszeniem stanu zdrowia w okresie przed wydaniem orzeczenia pozwala na pewniejszą ocenę co do prognoz takiego pogorszenia w przyszłości. W postanowieniu z dnia 29 stycznia 2018 r., IV CSK 602/17 (niepubl.) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że postępowanie toczące się na podstawie art. 29 u.o.z.p. zmierzające do zbadania, czy istnieje potrzeba przyjęcia do szpitala psychiatrycznego osoby chorej psychicznie bez jej zgody wymaganej według art. 22 u.o.z.p., stanowi ingerencję w konstytucyjne prawo wolności i nietykalności człowieka. Konsekwencje orzeczeń wydawanych na

podstawie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego uzasadniają zatem ściśle wykładanie jej przepisów i przestrzeganie bezwzględnego wymogu, by rozstrzygnięcie wydane na jej podstawie było celowe z punktu widzenia dobra i interesu osoby, której dotyczy. Przyjęte w orzecznictwie rozumienie pojęcia „znacznego pogorszenia stanu zdrowia psychicznego” pozwala ograniczyć hospitalizację przymusową tylko do tych osób, dla których jest ona niezbędna.

Kierując się przedstawionymi wyżej wskazaniem należy podkreślić, że w okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy Sady *meriti* ustaliły na podstawie opinii dwóch biegłych, że przyjęcie konstrukcji umieszczenia uczestniczki postępowania w szpitalu psychiatrycznym za jej zgodą wobec zaprzestania przez nią leczenia prowadziłoby do sytuacji znacznego pogorszenia stanu jej zdrowia psychicznego. Zarzuty naruszenia art. 12 i art. 29 u.o.z.p. są zatem nietrafne.

Zgodnie z art. 41 ust. 1 Konstytucji, każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie. Według art. 31 ust. 3 Konstytucji, ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Obydwa przepisy odnoszą się do ustawodawcy, nie mogą więc stanowić samodzielnej podstawy kasacyjnej.

Artykuł 9 ust. 1 międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych wyraża prawo każdego do wolności i bezpieczeństwa osobistego oraz zakazuje samowolnego aresztowania lub zatrzymania, a także pozbawienia wolności inaczej, jak tylko na zasadach i w trybie ustalonym przez ustawę. Artykuł 5 ust. 1 konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności wyraża prawo każdego do wolności i bezpieczeństwa osobistego oraz zakazuje pozbawienia wolności, z wyjątkiem m.in. zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby umysłowo chorej. Również te przepisy odnoszą się do ustawodawcy, nie mogą więc stanowić samodzielnej podstawy kasacyjnej.

Podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 278 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oraz w związku z art. 42 i art. 46 ust. 2 u.o.z.p. dotyczy oddalenia przez Sąd Okręgowy wniosku dowodowego zgłoszonego w apelacji uczestniczki o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego lekarza sądowego z zakresu psychiatrii na okoliczności ustalenia aktualnego stanu zdrowia psychicznego uczestniczki i zasadności zastosowania wobec niej leczenia przymusowego. Zarzut ten w znacznym stopniu jest wtórny wobec wyżej omówionych zarzutów naruszenia prawa materialnego. Poza tym, zgodnie z art. 286 k.p.c., sąd może, a więc nie musi, zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia opinii lub jej wyjaśnienia, a także dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że sąd ma obowiązek dopuszczenia dowodu z opinii dalszych biegłych, jeżeli zachodzi taka potrzeba, a więc w szczególności wtedy, gdy przeprowadzona już opinia zawiera istotne luki, jest nieprzekonująca, niekompletna, pomija lub wadliwie przedstawia istotne okoliczności, nie odpowiada na postawione tezy dowodowe, jest niejasna, nienależycie uzasadniona lub nieweryfikowalna. Sąd nie ma zaś obowiązku dopuszczenia dowodu z opinii kolejnego biegłego czy też opinii instytutu tylko z tej przyczyny, że dotychczasowa opinia była dla strony (uczestnika) niekorzystna (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2016 r., V CSK 262/15, niepubl. i z dnia 10 lipca 2020 r., II CSK 558/18, niepubl.).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.